

AJÁNLO

SÁRI JÁNOS: ALAPJOGOK. ALKOTMÁNYTAN II.

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy Sári János új könyve mérföldkőnek tekinthető a magyar alkotmányjogi tankönyvírás történetében. Az 1989. október 23-án hatályba lépett átfogó alkotmánymódosítás megújította az alkotmány alapvető jogokról szóló rendelkezéseit, de a politikai és alkotmányjogi rendszerváltást nem követte forradalmi változás az alkotmányjog-tudomány szemléletében. A tankönyvek és az egyetemi jegyzetek megőrizték évtizedek óta változatlan szerkezetüket: az alapvető jogokról szóló fejezet továbbra is egy maradt az alkotmányjogi alapfogalmakat és az államszervezeti kérdéseket tárgyaló rövidebb-hosszabb fejezetek között. Az új alapjogi dogmatika kialakításában az Alkotmánybíróság vállalta magára a vezető szerepet, elsősorban a német jogtudomány, valamint a nemzetközi alapjogi bírászkodás eredményeit felhasználva. Az Alkotmánybíróság mérföldes lépéseihez képest az alkotmányjogi oktatás lassabb tempóban haladt: fokozatosan bővült az alapvető jogok oktatására fordított idő, és az írott tananyagokban egyre gyakrabban bukkantak fel a fontosabb alkotmánybírósági és strasbourgi döntések. Mindez azonban nem pótolhatta az alapvető jogok alkotmányjogi jelentőségének megfelelő terjedelmű tankönyv hiányát.

Sári János *Alapjogok* című, hét részre tagoló kötetete ezt a lemaradást pótolja. Az első rész az alapjogok általános kérdéseit tárgyalja: bemutatja az emberi jogi eszme történetét és foglalkozik az alapjogi norma jellemzőivel, szerkezetével. Sári az általános kérdések között szól a jogegyenlőségről és az esélyegyenlőségről. A második rész a személyhez fűződő jogokat, a harmadik rész a politikai jogokat, a negyedik rész a gazdasági, szociális és kulturális jogokat, az ötödik rész pedig a harmadik generációs jogokat ismerteti. A hatodik fejezet tárgyalja az állampolgári kötelességeket, a hetedik, zárófejezet az alapjogok magyarországi és nemzetközi védelmével, érvényesülésük biztosítékaival foglalkozik. A kötetet az 1988 utáni magyar emberi jogi szakirodalom válogatott és rendszerezett bibliográfiája zárja. (A bibliográfiát Balázs Ágota, Somody Bernadette és Szabó Máté készítette.)

A szerzőt már önmagában azért is elismerés illeti, mert mintaadó hazai előzmények nélkül vállalkozott az alapvető jogokat ismertető tankönyv megírására. A kötet úttörő munkának számít a szerkezet kialakítását, a források feldolgozását és a tételes jog rendsze-

rezését tekintve is. Nagy előnye a könyvnek, hogy ismerteti az irányadó alkotmánybírósági esetjogot és utal a nemzetközi jogi dokumentumokra. Sári János feltétlenül méltánylást érdemel azért, mert napjaink olyan újfajta alkotmányjogi kérdéseivel is bátran foglalkozik, mint az internet szerepe a szólásszabadság biztosításában, a beteget megillető jogok és más bioetikai témák, valamint a fogyasztó jogai.

(*Osiris Kiadó,
Budapest, 2000;
301 oldal, 2480 forint.*)

WELLER MÓNIKA: EMBERI JOGOK ÉS EURÓPAI INTEGRÁCIÓ

Weller Mónika kutatásainak eredményeit foglalta össze ebben a kötetben. A könyv első részében a szerző az emberi jogok nemzetközi jogi védelmének legfontosabb elméleti kérdéseivel foglalkozik, emellett elemzi az európai közösségi jog alapvető sajátosságait. A második, a fő rész az emberi jogok védelmét tárgyalja az Európai Unió keretében. Ennek keretében a szerző igen értékes komparatív analízist nyújtja a két európai intézmény, az Európa Tanács és az Európai Unió védelmi rendszerének. A harmadik rész Magyarország európai integrációját vizsgálja az emberi jogok oldaláról.

Weller Mónika érzékeny módon, magas intellektuális színvonalon elemez olyan kényes kérdéseket, mint az Emberi jogok európai egyezményéhez való közösségi csatlakozás vagy a strasbourgi és a luxembourgi bíróság általi jogértelmezés összhangjának problémája, és megalapozott következtetésekkel gazdagítja a hazai jogtudományt.

(*Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány,
Budapest, 2001;
351 oldal, 800 forint.*)

DISKURZUSOK A VÁNDORLÁSRÓL SZERK. SIK ENDRE, TÓTH JUDIT

A *Diskurzusok a vándorlásról* című könyv immár a tizedik kötetete annak a sorozatnak, amely évente számot ad a Nemzetközi Migrációs és Menekültügyi Kutatóközpont által összefogott hazai kutatói hálózat tevékenységéről. A címben a 'diskurzus' nemcsak bevett szaknyelvi kifejezésként szerepel, ha-

nem egyben a szöveggyűjtemény módszerét is jelzi. Mint a szerkesztők, Sik Endre és Tóth Judit írják, a szerzők „nem csupán folyvást utalnak a diskurzusra, de önmagukkal és egymással, továbbá a vizsgált etnikai csoportok tagjaival és közösségeivel, e csoportok tagjai pedig önmagukkal, környezetükkel vagy éppen a politikusokkal, ők pedig egymással folytatnak diskurzust”.

Az első részben a vándorlás léthelyzetének különböző aspektusairól olvashatunk. Legmegrázóbban a közösségi szállásokra kényszerült albán és bangladesi gyermekek riasztóan sivár rajzainak elemzéséből tűnik ki, hogy az otthon elvesztését, a családi kötelek szétzilálódását megélt menekültek a kiszámíthatatlan, rideg közegben lelkileg is kiüresednek az állandó érzelmi éhezéstől. A menekültüggyel általában mint kezelendő problémával találkozunk; a befogadást kérők világáról, főként annak hihetetlen differenciáltságáról csak nagyon keveset tudunk. A vándorlók nézőpontjának ismerete nyilvánvalóan segíti az emberségesebb megoldások kidolgozását, így óvatosságra adhat okot az a körülmény, hogy a kötet megjelentetését az ENSZ Menekültügyi Főbiztoságának Budapesti Irodája mellett a Belügyminisztérium Bevándorlási és Állampolgársági Hivatala is támogatta.

A kötet második része vándorlástörténeteket két csokorba „Erdély, Magyarország és Ausztria háromszögében”. A migránsnarratívák és a hozzájuk tartozó biográfiák összehasonlító vizsgálata arra keres választ, miként teremt a vándorlás narratív identitásokat, melyek ezek fő típusai, elbeszélésmódjai. E tanulmány érdekessége, hogy szerzői módszertanosként kapcsolódtak a kutatásba: a kultúrák közötti cserék és az eltérő kultúrák közötti kommunikáció szövegeinek elemzésében szociológusként szerzett jártasságukat kamatoztatták a migrációkutatás területén.

A diskurzus fogalma a kötet harmadik részében a korábbiaktól eltérően politikai eszmék cseréjét jelenti. A nyilvános beszéd tárgya ezúttal a magyar diaszpóra-politika, alanyai azok a közszereplők, akik alakítják ezt a politikát, illetve tevékenységükkel közvetve hatnak alakulására. A tanulmányírók körbejárják azt a kérdést, vajon alkalmazható-e egyáltalán a diaszpóra-konceptió a határon túli magyarságnak az anyaországhoz való viszonya, illetve a Magyarországra települőknél a határon túli magyar társadalomhoz való kapcsolata jellemzésére. Áttekintik az elmúlt évtized diaszpóra-politikáját – a román–magyar alapszerződés sajtóvitájának elemzése fölöttébb tanulságos látélet –, valamint részletesen bemutatják a jelenlegi jogi szabályozást és a törvényalkotás előtt álló további feladatokat. Megállapítják, hogy a jogállamiság megteremtése és az európai jogharmonizáció

érdekében elvégzett hatalmas munka dacára e téren mindössze részleges eredmények mutathatók fel, mivel nincsenek mechanikusan követhető nemzetközi minták; a diaszpóra jogállásának szuverén szabályozása csupán akkor lehetséges, ha a társadalom nyilvánossága előtt valóban lezajlanak a tisztázó viták a nemzeti szolidaritás tartalmáról. Ezután alkotóhatók meg „a nemzetközi jog által szabadon hagyott mozgástérben a diaszpóra jogi hátrányait mérséklő, az egyenjogúsítást szolgáló szabályok a diaszpóra különböző csoportjai számára, még akkor is, ha a politikai konszenzus alapja a szülőföldön való boldogulás és megmaradás elve”.

(Nemzetközi Migrációs és Menekültügyi Kutatóközpont, Budapest, 2000; 278 oldal, 1200 forint.)

CIGÁNYNAK LENNI MAGYARORSZÁGON

Magyarország európai integrációjának előfeltétele, hogy társadalma integrált legyen. Márpedig a magyarországi roma közösség helyzetét olyan súlyos problémák és dilemmák jellemzik, amelyek aláássák társadalmi integrációjukat és nehezítik a történelmi esélyként jelentkező csatlakozást az európai közösséghez. Következésképpen „helyzet van”, és ezt jól mutatják a fel-felbukkanó helyi roma-többségi konfliktusok, amelyek közül egyesek már elérték a nemzetközi intézményeket. A Törzsök Erika által vezetett Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Irodája 1999 júniusában vezető szakértők részvételével tudományos konferenciát szervezett a romák integrációs lehetőségeiről, majd a helyzet feltérképezése nyomán jelentést készített, amely harmincnégy pontba foglalt javaslatot is tartalmaz, összefoglalva a sürgősnek tartott intézkedéseket.

„Ha a szegénység és iskolázatlanság összefonódása olyan népcsoport döntő többségének sajátja – írja Havas Gábor és Kemény István –, amely etnikai alapon is megkülönböztethető, és amelyet éppen ezért – hol durvábban, hol szelídebben – évszázadok óta a kirekesztő mechanizmusok sokasága is sújt”, akkor aligha megfelelő a piac mechanizmusaira hagyni a társadalmi gyógyítást, amellyel az antidiszkriminációs jogalkotástól a vidékfejlesztésen keresztül a szociális és az oktatáspolitikáig terjedő, ténylegesen végrehajtott állami cselekvés kecsegtethet, legalább hosszabb távon sikerrel. Csupán a pontos szereposztás, a megfelelő garanciák és a roma értelmiség bevonása mellett van értelme feltenni a kérdést, hová is szeretnénk eljutni, mondjuk 2010-re.

A tanulmánykötet és a jelentés hozzájárulás az értelmes társadalmi cselekvéshez.

(A roma-kérdés az integráció csapdájában. A romák integrációs lehetőségei Magyarországon. Nemzetközi Konferencia, Budapest, 1999. június 22–23., Budapest, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Programirodája, 2000; 139 oldal.)

Cigánynak lenni Magyarországon. Jelentés, szerk. KÁLLAI Ernő és TÖRZSÖK Erika, Budapest, Eökip, 2000; 89 oldal.)

LÉVAI KATALIN: A NŐ SZERINT A VILÁG

Lévai Katalin könyve három nagy fejezetből áll. Az első a feminizmus történetét és eredményeit ismerteti. A második fejezet kultúrkritikai jellegű, a kor nőiességre, férfiasságra, szexualitásra vonatkozó tömegkulturális mítoszait pukkasztja ki, míg a harmadik a magyarországi férfidominancia jellemzőit veszi számba.

A nyájas olvasó a feminizmus történetéről bizony nem sokat tud. (A könyv címe alapján dereng az ahhoz ötletet adó Garp szerint a világ, amelynek ez az egyik témája.) Így, különösen az általuk elért politikai, törvényhozási eredmények leírása ugyancsak érdekes és megfontolandó. A könyv legjobb része mégis a kultúrkritikai második fejezet, amelyben a hétköznapiak (család, munka) világát és a tömegkultúra manipuláló plasztik univerzumát tárgyalja mély intellektuális érzékenységgel a szerző. Végül a könyv elérkezik a magyar ugarra, ahol feltárul a női magántörténelem egy pályázatra érkezett írások alapján.

Lévai Katalin könyvének megjelenése a magyar könyvpiac fontos eseménye. Először nyílik lehetőség a feminizmus társadalmi és politikai eszméinek, világgképének színvonalas előadásból való megismerésére és sajátos ellenpontként a mai magyar nők mikro-történelmének megértésére.

*(Osiris Kiadó,
Budapest, 2000;
249 oldal, 1500 forint.)*